

I. UN HIVERN A MALLORCA: EL VIATGE COM A FIASCO

Je me crois en enfer, donc j'y suis.

RIMBAUD

En una carta del cap d'any de 1875, Flaubert escrivia: «l'home no és res, l'obra, tot». D'alguna manera el mite de George Sand s'ha cruspit la seva pròpia obra, una tradició fabulosa que l'ha convertida en un artifici polèmic, una figura impetuosa de la transgressió, entre l'audàcia i la inconveniència, que ha arrossegat —com si es tractàs d'un gran riu— la seva obra literària fins que l'ha arrodonida i allisada, talment un còdol, i ha agafat l'aparença d'una història de la seva vida. Novel·les, contes, assaig, crítica literària, autobiografia, llibres de viatges, correspondència, tot s'ha assimilat. I no cal descartar que l'escriptora no hi hagi col·laborat de valent, en una macedònia genèrica que podem relacionar amb l'autoficció, però que la història literària ha rebut com si tota aquesta vehemència hagués de desembocar en una biografia, i des del mite ja no costàs gaire desempallegar-se de la seva literatura.

Una dona que escriu, una dona que fuma, una dona que estima, l'obra de la qual s'esvaeix, es dissol en aquella furiosa necessitat de confessar-se, convertida en *paper privat*. No debades, quan Flaubert el 1866 li parla de la seva repulsió invencible a posar sobre el paper alguna cosa del seu cor, ella li replica que no l'entén de cap manera, que en allò que escriu no hi sap posar altra cosa. El mite devora l'obra. Aquí la dona ho és tot i l'obra, quasi res. I no he parlat d'autoficció en va, perquè aquesta reducció a la biografia, a l'autobiografia, no deixa de ser un estratagema que podem capgirar des d'allò que els francesos en diuen *mise en fiction*: tot, fins i tot la història de la meua vida és novel·lable. Tanmateix el resultat pot ser semblant: compareix el medalló i l'obra s'esfuma en aquesta mistificació que l'ha convertida en una llegenda, en detriment de la seva escriptura. Quan proposam superar els clixés que envolten la Sand, fins i tot la figura mítica es rebel·la, i el fet d'insistir per un cantó fa que el personatge s'atenuï precisament per la banda que volies desmitificar, i ja és totes les dones i tots els homes. Va ser la *bonne dame de Nohant* i l'escandol del Berry; si vols exaltar la dona que estima i la puges a la peanya de l'amor passió amb Musset, treu el nas per la banda de Gargillesse amb Manceau, satisfeta en aquell amor *apaïsat*; de la banda de Gautier compareix com la millor dona i el millor jove, però de la banda dels Goncourt se'ns presenta amb aquella *dignitat de paquiderm*. Va ser en excés, aquell cor que sempre en volia més, i per això s'esmuny fins i tots dels intents de fixar-la en la seva biografia. Però la qüestió encara és la

mateixa. Per què l'obra sandiana s'ha afuat d'aquesta manera a mesura que l'escriptora es convertia en un mite literari? Si Flaubert deia en una carta a Louise Colet que l'artista se les ha d'arreglar per tal de fer creure a la posteritat que no ha viscut, en el cas de George Sand sembla que la cosa ha anat d'una manera diferent. En aquesta circumstància, la dona ha viscut fins al punt de fer oblidar que ha escrit. Basta posar-nos d'exemple: aquí George Sand és sobretot l'amant de Chopin, la dona vestida d'home i l'autora d'un sol llibre, per ventura de dos si tenim en compte que a l'illa va escriure una part d'*Spiridion*. Al Berry també s'ha simplificat fins a ser l'autora de les novel·les campestres. La resta, en molts de casos, ha servit per tal de nodrir el mite. I si el 1970 va entrar a la biblioteca de la Pléiade de la mà de l'editor de la seva vasta correspondència, Georges Lubin, va ser per l'*Histoire de ma vie* (1800-1822), que segons l'editor havia estat massa temps negligida.. I el títol d'aquest primer volum crec que en aquest sentit és prou significatiu: *Obres autobiogràfiques*. Des dels anys quaranta se n'han fet tretze biografies i alguns assaigs biogràfics centrats sobretot en les seves relacions amoroses amb Musset i Chopin. I bona part de l'interès que ha generat darrerament la seva obra narrativa, sobretot a partir dels anys noranta, perquè cal no oblidar que és l'autora de més de cinquanta títols, insisteix en el fet literari de les escriptures del jo i el relat autobiogràfic.

Com un gran riu. Són paraules de Flaubert: «La idea raja en vós a dojo, incessant, com un riu». Tot i que ella quan ja tenia una certa edat parlava de la seva obra com el seu petit jardí literari i de les novel·les en deia pàgines del

seu herbari, en una època en la qual s'interessava per la botànica. Aquesta despreocupació per la seva obra narrativa prové d'una tradició crítica que ja li era contemporània. Primer els seus amics li reconeixen el mèrit literari, però afegeixen que hi ha alguna cosa que no marxa. Flaubert a Colet: «Cada dia llegesc George Sand i m'indign durant un bon quart d'hora». Tot i que és Flaubert qui li reconeix també el *génie narratif*, aquella manera de fer que es conforma en l'ordre natural de les idees. Balzac a l'autora: «Vós cercau l'home tal com hauria de ser, jo el prenc tal com és». I així, des dels Goncourt fins a Daudet, Zola o Baudelaire. L'escriptora que des dels anys trenta fins als anys seixanta han llegit arreu d'Europa, l'escriptora que des dels seus orígens literaris volia ser la nova madame de Stäel i que ja no s'ha conformat en el camp literari com una *salonnière*, sinó com un més (pseudònim *oblige*) entre els seus contemporanis. L'obra, emperò, ha quedat a l'ombra de la dona segle, la rebel, la feminista, la gran dama dels desvalguts i l'amant que ha servit d'aurèola a Musset o a Chopin. Li han retret la grafomania, aquella deplorable facilitat de què parla ella mateixa, aquell estil que raja i que li permetia escriure trenta pàgines en una nit, cosa que no han fet en el cas d'Hugo o Balzac. L'han acusada d'idealista i això ha permès deixar-la a una banda i a l'altra posar-hi els mateixos Balzac i Flaubert. De fet, ara matisen: es tracta d'un idealisme crític, aquella barreja de conviccions socialistes i feministes que la fan predicar (no va passar de les novel·les de tesi i abusa del fulletó) des de l'utopisme, que a vegades s'arramba a l'arravatament

místic. En l'ull del fibló, sempre el sentimentalisme com a problema. No fa gaire, Martine Raid centrava l'idealisme com a base de la coherència de tota l'obra sandiana. I el seu realisme no passaria mai de ser una mera estratègia lingüística. Ella mateixa sembla decidida, en aquest sentit, quan escriu el gener del 1862 al seu editor, François Buloz: «Ha arribat l'hora d'escriure tal com es parla, i de no afigurar-se més que tenim un auditori togat». Però sembla que, d'aquesta simplificació, no en pot sortir una relectura de Sand que superi aquesta efígie literària en què s'ha convertit al llarg dels anys. Per ventura és cert que les novel·les de Sand no han superat el pas del temps, però el que no és admissible, i no és des de la perspectiva de la crítica feminista exclusivament que cal interpretar aquestes paraules, és que en la lectura de l'autora hi plani la idea que el realisme (masculí) superi l'idealisme (femení) i això n'embalsami la lectura, tal com ha exposat fa poc D. Zanone en un article sobre l'idealisme de Sand. I una de les seves biògrafes, Belinda Jack, parla del fet que Sand s'exercita en una mena de realisme per tal de descriure l'improbable. En la base de *Madame Bovary* s'hi cou un neguit idealista que rodola des dels anys trenta en l'obra de Sand i apareix com angúnia en l'obra de Flaubert o de Balzac i que en el cas de George Sand es manifesta com a èpica. El realisme vuitcentista és una ànsia. O millor, encara, un ansiolític que actua sobre els ideals, i que de manera obscena i sense complexos George Sand exposa en el seu herbari narratiu. El mestre, i ella no se'n va amagar mai, era Walter Scott, i Sand n'aprèn aquesta èpica idealista que

li permetrà tractar el sentiment com una aventura, i això serà de gran utilitat a Stendhal i al mateix Balzac. Sand, en aquest sentit, ocupa un lloc important en la configuració de la novel·la moderna: el sentiment és èpic. L'emotivitat, el dolor, el desconsol, el sentimentalisme i la sensibleria (ja no són hores de tenir manies) poden configurar una epopeia i són elements cabdals de la intrepidesa contemporània, bona part de les gestes heroiques d'aquests temps moderns. La seva literatura serà la recerca d'aquest xoc emotiu. I podem llegir això en l'obra de Sand tant com en les confessions de qualsevol infant del segle.

No cal arrufar el nas si aquesta autora pren el seu lloc al costat d'Hugo, si la *Història de la meua vida* ha de situar-se entre els grans monuments literaris de la literatura memorialística, al costat de Rousseau i Chateaubriand o la correspondència serà finalment allò que també ja han dit de Flaubert: les seves grans obres mestres. Jo diria que són l'altra gran novel·la del XIX, la seva versió erràtica, ambulat, nòmada. I és des d'aquesta posició que cal rellegir la seva obra narrativa, com a part del gran text d'autoficció que no hauria de servir exclusivament per farcir estudis biogràfics.

Tota l'obra de Sand és un gran fresc ficcional que sorgeix del joc entre aquella que comença a escriure literatura en una carta extensa que ocupa més de trenta pàgines dirigida a Casimir Dudevant (Guillery, 15-11-1825), i que Chalon, un dels seus biògrafs més ensucrats i un pirata de la pròpia literatura sandiana, considera *fons et origo* de l'escriptora, que ben aviat es convertirà en George Sand i

la senyora Aurore Dupin. El fet que Aurore passàs a ser George Sand és la seva gran novel·la i això inclou d'alguna manera tota la seva obra. No és una literatura que s'abochi a la biografia, a l'autobiografia, és la vida que s'abalança en la ficció. Flaubert només va poder dir *Madame Bovary* som jo, però ningú se'l va prendre seriosament, Aurore Dupin va aconseguir allò que segons les paraules de l'autor de *Bouvard et Pécuchet* hauria de fer l'artista: fer creure a la posteritat que no ha viscut. I al seu lloc va inventar George Sand, i les novel·les eren una manera seva de ser fora d'ella mateixa, un art de la consolació. I si Balzac escriu la comèdia humana, ella voldria haver fet l'ègloga humana. I així com abans del Quixot Cervantes escriu la Galatea, la Sand inventa el bucolisme trucat que permetrà a la gran novel·la del XIX convertir-se en allò que segons les mateixes paraules de l'autora serà un art de la desolació. No debades Flaubert la tracta sempre com a mestre. Si hem fet el camí que va de l'escriptura al mite, seria ben hora de refer-lo des de la llegenda a l'escriptura i no per tal de convocar l'obra autobiogràfica sinó per poder llegir un dels monuments de l'autoficció de la literatura contemporània. En una carta a Michel Bakounine (9/2/62) li explica que viu a foravila i que fa sempre novel·les «où il ne faut parler de rien. Textes pour rien?». Les novel·les eren espines clavades al peu que calia treure's. Res més. Al prefaci a les *Lettres d'un voyageur*, per ventura un dels millors textos de l'autora, gosa corregir un díptic de Voltaire escrit en la peanya d'una estàtua del Cupidell: «Qui que tu soi, voici ton maître; / Il l'est, le fut ou le doit être».

